

Яўгенія Лабоха

Мінск

Мастацкія творы польскіх аўтараў у сучасным беларускім літаратурным працэсе

Актуальнасць, мэта і аб'ект даследавання

Напачатку XXI ст. усё больш гучным становіцца дыялог і палілог культур, дзякуючы развітым інфармацыйным сістэмам сувязі павышаецца даступнасць мастацкіх і не толькі твораў розных краін. У сувязі з гэтым узрастаюць роля і значнасць перакладной літаратуры.

Як вядома, мастацкі пераклад з'яўляецца адным з галоўных сродкаў “мастацкай камунікацыі” паміж рознымі народамі і культурамі, да таго ж перакладная літаратура спрыяе ўзбагачэнню і развіццю літаратуры нацыянальнай, што адзначалі такія даследчыкі, як Дзяніз Дзюрышын, Юлія Абаленская, Павел Топер, Людміла Сінькова, Эдвард Касперскі і інш.

Так, Ю. Абаленская ў сваёй манаграфіі *Дыялог культур і дыялектыка перакладу* адзначае: “Перакладныя творы, насамрэч, становяцца часткай нацыянальнай літаратуры, спрыяюць яе ўзбагачэнню і развіццю, а з другога боку, у значнай ступені дзякуючы перакладам адбываецца распаўсюджанне літаратурных жанраў і стыляў, мастацкіх прыёмаў і г. д., таму, нягледзячы на імкненне нацыянальных літаратур да самаідэнтыфікацыі і захаванню сваёй самабытнасці, адбываецца іх збліжэнне, якое ў пэўнай ступені прадвызначае ўніфікацыю літаратурнага працэсу ў краінах, культурныя кантакты між якімі маюць даўнюю традыцыю”¹. Такім чынам, даследаванне перакладной літаратуры з'яўляецца неабходным як для вывучэння міжлітаратурных і міжкультурных сувязяў, так і для вывучэння асаблівасцяў непасрэдна нацыянальнага літаратурнага працэсу.

Ужо шмат гадоў беларускія навукоўцы звяртаюцца да асаблівасцяў літаратурнага ўзаемадзеяння паміж Беларуссю і Польшчай. Шырока вядомыя працы ў гэтым напрамку Алега Лойкі, Мікалая Хмяльніцкага, Вячаслава Рагойшы, Тамары Кабржыцкай, Анатоля Вераб'я, Людмілы Сіньковай, Уладзіміра Казберука і інш.

Адным з вельмі цікавых аспектаў у даследаванні міжлітаратурных сувязей з'яўляецца пытанне рэцэпцыі. *Рэцэпцыя, ці ўспрыняцце*, па мер-

¹ Ю. О б о л е н с к а я, *Диалог культур и диалектика перевода: Судьбы произведений русских писателей XIX века в Испании и Латинской Америке*, Москва 1988, с. 4.

каванні І. Шаблоўскай, – “адна з форм літаратурнага ўзаемадзеяння, якая выяўляе характэрныя асаблівасці існавання нацыянальнай літаратуры ў кантэксце сусветнай”¹. Навуковец таксама ахарактарызавала ўспрыняцце як “другі бок прысутнасці літаратуры ў шырокім свеце” і адзначыла, што больш развітыя літаратуры маюць “больш насычанае поле сусветнай літаратуры ў сваёй культурнай прасторы”². З гэтага лагічна вынікае, што развіццё мастацкага перакладу як роду дзейнасці і ўваход перакладных твораў у нацыянальны літаратурны працэс спрыяюць развіццю нацыянальнай літаратуры.

Што датычыцца ўзроўняў рэцэпцыі, рускі навуковец П. Топер падкрэсліваў, што “чытацкая аўдыторыя з’яўляецца найважнейшым фактарам ўзаемадзеяння літаратур. Асаблівасці перакладу, яго вартасці і недахопы існуюць не абстрактна, не «самі па сабе» і не проста ў параўнанні з арыгіналам, а толькі ў сваёй мове, то бок праз успрыняцце свайго чытача”³. З гэтага пункту гледжання бачыцца перспектыўным прасачыць рэцэпцыю перакладных твораў беларускім чытачом, найперш “прафесійным”: літаратуразнаўцам, крытыкам і інш.

Аб’ект нашага даследавання – перакладзеныя на беларускую ці рускую мовы польскамоўныя творы, якія выйшлі ў беларускіх выдавецтвах з 2000 па 2015 гады.

З той прычыны, што ўключаныя ў аб’ект даследавання творы былі перанесеныя на беларускую літаратурную глебу нядаўна, не ўяўляецца магчымым ацаніць, наколькі глыбока яны паўплываюць на індывідуальны стыль беларускіх аўтараў, мастацкія асаблівасці і праблемна-тэматычны склад беларускай літаратуры. Тым не менш, ёсць магчымасць прааналізаваць, якім чынам перакладзеныя творы былі прынятыя беларускім прафесійным чытачом, і на падставе дадзеных пра гэтую рэцэпцыю ацаніць верагоднасць далейшага ўплыву ўспрынятых твораў на беларускую літаратуру.

Такім чынам, *мэта* даследавання – паводле водгукаў прафесійнага чытача ацаніць ролю і месца польскамоўных твораў у сучаснай беларускай літаратурнай прасторы.

Асноўнымі крыніцамі інфармацыі пра выданні сталі базы дадзеных Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі. Пошук водгукаў ажыццяўляўся ў наступных перыядычных выданнях:

- літаратурна-мастацкім і грамадска-палітычным часопісе “Полымя”;
- літаратурна-мастацкім і грамадска-палітычным часопісе “Нёман”;
- навуковым, навукова-папулярным, грамадска-палітычным і літаратурна-мастацкім часопісе “Arche Пачатак”;

¹ І. Ш а б л о ў с к а я, *Сусветная літаратура ў беларускай прасторы: Рэцэпцыя. Тыпалогія. Кантакты*, Мінск 2007, с. 18.

² *Ibidem*, с. 39.

³ П. Т о п е р, *Перевод в системе сравнительного литературоведения*, Москва 2000, с. 41–42.

- літаратурна-мастацкім часопісе “Всемирная литература”;
- літаратурна-мастацкім часопісе “Дзеяслоў”;
- газеце “Літаратура і Мастацтва”;
- электронным часопісе перакладной літаратуры “ПрайдзіСвет” і іншых электронных крыніцах.

Аналіз статыстыкі перакладных выданняў з польскай мовы

Усяго з 2000 па 2015 гг. у Беларусі ў 36 выдавецтвах (уключаючы індывідуальных выдаўцоў) выйшлі 124 перакладныя выданні з польскай мовы: 27 – з перакладамі на рускую, 96 – з перакладамі на беларускую, 1 – з паралельнымі перакладамі на рускую і беларускую мовы. Для беларускай кніжнай справы ў галіне перакладаў гэта вельмі высокія паказчыкі. Кнігі выходзілі і ў выдавецкіх серыях (Littera Scripta, Беларускі кнігазбор, Бібліятэка “Фрагменты”, Бібліятэка сусветнай літаратуры, Бібліятэка школьніка, Другі фронт мастацтваў, Кнігарня “Наша Ніва”, Літаратурная скарбонка, Любовны роман, Мая беларуская кніга, Моя першая бібліотека, Скарбы сусветнай літаратуры, Школьная бібліятэка), і асобнымі несэрыійнымі выданнямі.

Размеркаванне выданняў па гадах можна ўбачыць на малюнку 1.

Выданні польскіх перакладаў

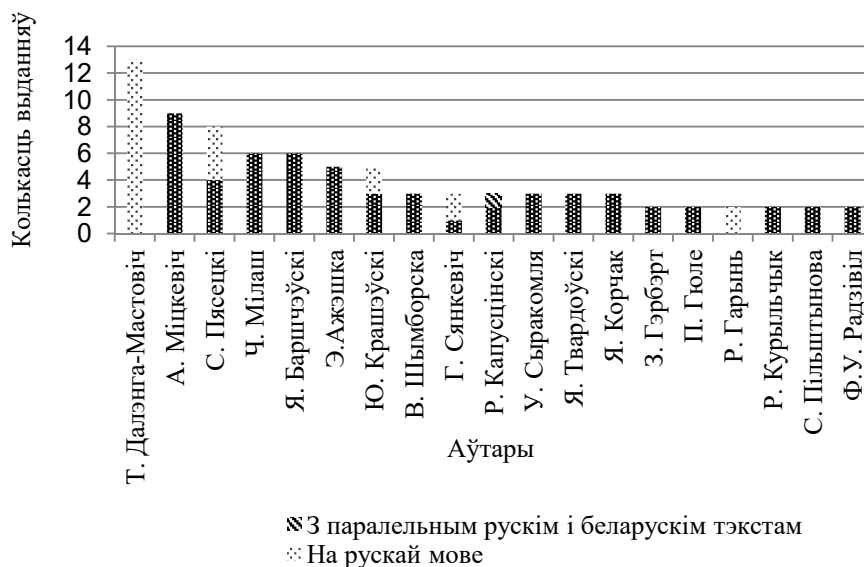
Малюнак 1. Размеркаванне перакладных выданняў па гадах

Як бачна з дыяграмы, выданні з беларускамоўнымі перакладамі з’яўляліся штогод на працягу аналізаванага перыяду, з рускамоўнымі выходзілі ў 11 гадах з 16, прычым выданні з рускамоўнымі перакладамі “дамінавалі” толькі ў двух гадах: 2001 (1 беларуска-, 2 рускамоўныя выданні) і 2008 (2 беларуска-, 3 рускамоўныя выданні). Аднак у цэлым бачна, што беларускія выдавецтвы аддаюць перавагу беларускім перакладам польскамоўных твораў. Калі паглядзець на “экстрэумы”, то менш за ўсё перакладаў з польскай выйшла ў 2001 і 2013 гг. (па

3 выданні), больш за ўсё — у 2009 г. (16 выданняў). Спады ў выданні перакладной мастацкай літаратуры (як і неперакладной, дарэчы) у Беларусі маюць прычынай пагаршэнне эканамічнага становішча і змены ў адпаведных нарматыўна-прававых актах.

За прааналізаваны перыяд больш за адно выданне ў перакладзе (тут маюцца на ўвазе і перавыданні, і новыя выданні) выйшла ў 19 аўтараў XVIII–XXI стст.: Адама Міцкевіча, Віславы Шымборскай, Генрыка Сянкевіча, Збігнева Герберта, Паўла Гюле, Рамана Гарыня, Рышарда Капусцінскага, Рышарда Курыльчыка, Саламеі Пільштынай, Сяргея Пясецкага, Тадэвуша Далэнгі-Мастовіча, Уладзіслава Сыракомлі, Францішкі Уршулі Радзівіл, Чэслава Мілаша, Элізы Ажэшкі, Юзафа Ігнацы Крашэўскага, Яна Баршчэўскага, Яна Твардоўскага, Януша Корчака. Іх размеркаванне па мовах можна ўбачыць на малюнку 2.

**Аўтары, выданні якіх выходзілі ў 2000–2015 гг.
больш за адзін раз**

Малюнак 2. Размеркаванне паўторных і перавыданняў па аўтарах

Як можна заўважыць, за аналізаваны перыяд найбольш выдаваліся творы Т. Далэнгі-Мастовіча (13 выданняў на рускай мове), А. Міцкевіча (9 выданняў на беларускай мове) і С. Пясецкага (па 4 выданні на рускай і беларускай мовах). Выйшла па 6 выданняў твораў Ч. Мілаша і Я. Баршчэўскага (усе на беларускай мове), па 5 – Э. Ажэшкі (на беларускай) і Ю. Крашэўскага (2 на рускай, 3 на беларускай мовах), у астатніх згаданых раней аўтараў колькасць выданняў за 16 год не перавысіла трох.

Адметнай з'яўляецца вялікая колькасць выданняў і перавыданняў раманаў Т. Далэнгі-Мастовіча на рускай мове, бо ва ўмовах упэўненай прысутнасці на беларускім кніжным рынку расійскіх выдавецтваў беларускія рэдка звяртаюцца да перакладаў вядомых твораў на рускую мову.

Калі паглядзець на колькасць саміх выданняў (табл. 1), то можна заўважыць, што найбольш перавыданняў вытрымаў зборнік Я. Баршчэўскага *Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях* (пер. М. Хаўстовіча, "Мастацкая літаратура", 2005, 2009, 2010, 2014; "Поппури" 2015). Тройчы выходзіла паэма А. Міцкевіча *Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве* (пер. Я. Семяжона, "Мастацкая літаратура", 2007, 2010; пер. П. Бітэля, "Поппури", 2015) і раманы Т. Далэнгі-Мастовіча *Знахар* (пер. В. Астроўскай, "Книжный дом", 2003, 2008, 2009), *Прафесар Вільчур* (пер. В. Астроўскай, "Книжный дом", 2003, 2008, 2009), *Тры сэрцы* (пер. В. Астроўскай, "Книжный дом", 2008, 2009, 2010).

Аўтар	Твор	Мова		Усяго
		Беларуская	Руская	
Адам Міцкевіч	<i>Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве</i>	3		3
Саламея Пільштынова	<i>Авантуры майго жыцця</i>	2		2
Сяргей Пясецкі	<i>Каханак Вялікай Мядзведзіцы</i>	1	1	2
	<i>Пяты этап</i>	2		2
Тадэвуш Далэнга-Мастовіч	<i>Знахар</i>		3	3
	<i>Прафесар Вільчур</i>		3	3
	<i>Тры сэрцы</i>		3	3
	<i>Шчасце Ганны</i>		2	2
Эліза Ажэшка	<i>Хам</i>	2		2
Ян Баршчэўскі	<i>Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях</i>	5		5
Ян Твардоўскі	<i>Разам з Табою</i>	2		2

Табліца 1. Колькасць паўторных і перавыданняў за 2000–2015 гг.

Неабходна зазначыць, што згаданыя творы Я. Баршчэўскага і А. Міцкевіча ўключаныя ў школьную праграму, таму кнігі, падрыхтаваныя ў выдавецтве "Мастацкая літаратура", уваходзяць у серыю "Школьная бібліятэка", якая мае дзяржаўную падтрымку.

"Рэакцыя" літаратуразнаўцаў на перакладныя выданні

Як ніводная літаратура не можа існаваць у ізаляцыі, так і кожнаму мастацкаму твору, у тым ліку перакладнаму, патрэбна асяроддзе для функцыянавання. Калі перакладны твор заўважаны і ўспрыняты, пачынаецца яго жыццё ў новым моўным асяроддзі. Інакш кажучы, калі перакладны твор выклікае рэакцыю прафесійнага чытача, якая рэалізуецца

ў выглядзе публікацый, то можна прагназаваць уплыў гэтага твора на літаратуру-рэцыпіента (у параўнанні з “незаўважаным” творам).

Трэба адзначыць, што ў цэлым рэцэнзіі, што з’яўляюцца ў друкаваных і інтэрнэт-СМІ, маюць станоўчы характар, вылучаюць характэрныя рысы арыгінальных твораў і перакладаў, а ў выпадку зборнікаў – асаблівасці іх укладання. Агляды ў прааналізаванай перыёдыцы маюць функцыю данесці да чытача, перадусім масавага, інфармацыю пра новыя выданні.

Звернемся да перыядычных выданняў, якія змяшчаюць на сваіх старонках рэцэнзіі на перакладныя выданні ці іх агляды.

У беларускамоўным часопісе “Полымя”, які выходзіць штомесяц, амаль у кожным нумары друкуюцца рэцэнзіі на розныя кнігі, аднак па колькасці пераважаюць публікацыі пра арыгінальныя (неперакладныя) выданні: за год у нумарах часопіса можна знайсці максімум адна-дзве рэцэнзіі на пераклады. Інфармацыя пра рэцэнзіі на пераклады з польскай мовы прадстаўленая ў табліцы 2.

Выданне			Матэрыял у часопісе		
Аўтар	Назва	Год	Год	Нумар	Аўтар
Адам М-скі (Зоф’я Манькоўская)	<i>Цяпер і назаўсёды</i>	2004	2005	8	У. Казбярук
Рышард Капусцінскі	<i>Вяртанне</i>	2007	2008	3	Дз. Бугаёў

Табліца 2. Рэцэнзіі ў часопісе “Полымя”

Абедзве рэцэнзіі змястоўныя, рэцэнзентамі звяртаецца ўвага на значнасць асобы аўтара для развіцця літаратуры, у рэцэнзіі на кнігу Р. Капусцінскага таксама адзначаецца яго сувязь з Беларуссю. Рэцэнзенты даюць ацэнку творам, што склалі выданні, акрэсліваюць іх адметныя рысы. Абедзве рэцэнзіі станоўчыя.

Рускамоўны часопіс “Нёман” таксама выходзіць штомесяц. Уласна рэцэнзій у ім трапляецца менш, але ў некаторых нумарах ёсць падрабязныя агляды новых кніг. Дадзеныя па аглядах перакладаў з польскай мовы прадстаўленыя ў табліцы 3.

Выданне			Матэрыял у часопісе		
Аўтар	Назва	Год	Год	Нумар	Аўтар
Эліза Ажэшка	<i>Хам</i>	2007	2008	6	Б. Несцярэнка
Юзаф Ігнацы Крашэўскі	<i>Маці Каралёў; Паперы Глінкі</i>	2007	2008	7	Б. Несцярэнка
Станіслаў Лем	<i>Непераможны</i>	2011	2011	10	В. Слуцкі

Табліца 3. Агляды ў часопісе “Нёман”

Агляды ў *Нёмане* падрабязныя. Часта аўтары аглядаў звяртаюць увагу на постаць пісьменніка, у некаторых выпадках падаецца даволі

падрабязная гістарычная даведка (напрыклад, у аглядзе кнігі Ю. І. Крашэўскага) ці акрэсліваюцца кампазіцыйныя асаблівасці твораў (у аглядзе зборніка С. Лема).

Часопіс “Всемирная литература” спыніў сваё існаванне ў 2009 г., а да таго часу ў кожным нумары была рубрыка з рэцэнзіямі на перакладныя выданні (як на беларускія, так і на замежныя). Інфармацыя па рэцэнзіях на пераклады з польскай адлюстраваная ў табліцы 4.

Выданне			Матэрыял у часопісе		
Аўтар	Назва	Год	Год	Нумар	Аўтар
–	<i>Каляровая карова: анталогія польскай дзіцячай паэзіі</i>	2007	2007	4	М. Івашчанка
Рышард Капусцінскі	<i>Вяртанне</i>	2007	2007	6	І. Шаўлякова
–	<i>Дваццаць польскіх апавяданняў</i>	2007	2008	2	І. Шаўлякова

Табліца 4. Рэцэнзіі ў часопісе “Всемирная литература”

Рэцэнзіі ў часопісе “Всемирная литература” грунтоўныя, творы разглядаюцца з розных бакоў, рэцэнзентамі па выніках аналізу даецца ацэнка (ва ўсіх згаданых выпадках станоўчая) разгляданага выдання.

Часопіс “Arche Пачатак” спецыялізуецца не толькі на літаратуры, аднак амаль у кожным нумары змяшчаюцца рэцэнзіі на выданні, якія выходзяць у Беларусі і за яе межамі. Інфармацыя пра рэцэнзіі на перакладзеныя з польскай кнігі пададзеныя ў табліцы 5.

Выданне			Матэрыял у часопісе		
Аўтар	Назва	Год	Год	Нумар	Аўтар
–	<i>Каляровая карова: анталогія польскай дзіцячай паэзіі</i>	2007	2007	5	У. Булаўскі
			2010	4	К. Клешч
Збігнеў Гэrbэрт	<i>Рэканструкцыя паэта</i>	2009	2012	5	Зм. Віцько
Чэслаў Мілаш	<i>Родная Еўропа</i>	2011	2012	5	Зм. Віцько
Чэслаў Мілаш	<i>Зямля Ульра</i>	2011	2012	5	С. Грунтоў

Табліца 5. Рэцэнзіі ў часопісе Arche Пачатак

Рэцэнзіі ў часопісе “Arche Пачатак” звычайна грунтоўныя, аўтары і звяртаюць увагу на станоўчыя рысы, і адзначаюць недахопы выданняў, калі такія ёсць. Аднак менавіта ў гэтым часопісе ў 2007 г. была надрукаваная рэцэнзія, якая не адпавядае крытэрыям гэтага жанру.

Літаратурны часопіс “Дзеяслоў” выходзіць раз на два месяцы, у кожным нумары падаецца агляд новых выданняў, якія хутка выходзяць ці ўжо выйшлі. Дадзеныя па “рэакцыі” на пераклады з польскай мовы прадстаўленыя ў табліцы 6.

Выданне			Матэрыял у часопісе			
Аўтар	Назва	Год	Год	Нумар	Від матэрыялу	Аўтар
Эліза Ажэшка	<i>Над Нёманам</i>	2003	2003	3	Рэцэнзія	І. Шаўлякова
Сяргей Пясецкі	<i>Запіскі афіцэра Чырвонай Арміі</i>	2005	2006	22	Агляд	не пазначаны
Канстанты Ільдэфанс Галчыньскі	<i>Сёмае неба</i>	2006	2006	23	Агляд	не пазначаны
Густаў Герлінг-Грудзіньскі	<i>Іншы свет</i>	2006	2006	24	Агляд	не пазначаны
Ян Гурэц-Расіньскі	<i>Райская яблыня</i>	2006	2006	26	Агляд	не пазначаны
Бруна Шульц	<i>Цынамонавыя крамы</i>	2006	2007	28	Агляд	не пазначаны
Яраслаў Івашкевіч	<i>Панны з Вілька</i>	2006	2007	28	Агляд	не пазначаны
–	<i>Качка-дзівачка: польская паэзія дзецям</i>	2006	2007	28	Агляд	не пазначаны
Рафал Ваячак	<i>Мёртвы сезон</i>	2007	2006	26	Агляд	не пазначаны
–	<i>Дваццаць польскіх апавяданняў</i>	2007	2006	26	Агляд	не пазначаны
Рышард Капусцінскі	<i>Вяртанне</i>	2007	2008	34	Агляд	не пазначаны
Рышард Капусцінскі	<i>Імперыя</i>	2009	2009	38	Агляд	не пазначаны
Сяргей Пясецкі	<i>Каханак Вялікай Мядзведзіцы</i>	2009	2009	40	Агляд	не пазначаны
Чэслаў Мілаш	<i>Родная Еўропа</i>	2011	2011	55	Агляд	не пазначаны
Чэслаў Мілаш	<i>Іншага канца свету не будзе</i>	2011	2011	55	Агляд	не пазначаны
Чэслаў Мілаш	<i>Выратаванне</i>	2011	2011	55	Агляд	не пазначаны
Чэслаў Мілаш	<i>Зямля Ульра; Руіны і паэзія</i>	2011	2011	55	Агляд	не пазначаны
Ян Твардоўскі	<i>Разам з Табою</i>	2012	2012	61	Агляд	не пазначаны

Табліца 6. Матэрыялы ў часопісе “Дзеяслове”

У першых нумарах часопіса “Дзеяслове” значна часцей, чым у пазнейшых нумарах, друкаваліся рэцэнзіі на творы ўласна беларускай і перакладной літаратуры. У пэўны момант рэдакцыя часопіса вырашыла, што раз далёка не заўсёды ёсць магчымасць пісаць грунтоўныя рэцэнзіі на новыя выданні, то яны прынамсі будуць змяшчаць у часопісе агляды найбольш цікавых кніг. З польскамоўных твораў у “Дзея-

слове” была надрукаваная толькі рэцэнзія на пераклад аповесці Э. Ажэшкі *Над Нёманам* (падрабязная і істотная рэцэнзія, у якой аповесць разглядаецца з розных бакоў). Што датычыцца аглядаў, то яны бываюць розныя па аб’ёме і змесце, у некаторых нумарах падаецца больш падрабязная інфармацыя пра кнігі, у некаторых менш падрабязная, аднак ва ўсіх выпадках агляды выконваюць сваю функцыю.

Газета “Літаратура і Мастацтва” рэгулярна друкуе агляды новых выданняў, як беларускіх, так і замежных, у многіх нумарах ёсць рэцэнзіі, пераважна на кнігі беларускіх пісьменнікаў, але часамі і на перакладныя. Дадзеныя па матэрыялах газеты, якія датычацца перакладаў з польскай мовы, прадстаўленыя ў табліцы 7.

Выданне		Матэрыял у газеце				
Аўтар	Назва	Год	Год	Нумар	Від матэрыялу	Аўтар
–	<i>Водгулле: зборнік перакладаў</i>	2000	2002	11	Рэцэнзія	А. Гуліцкі
Казімеж Свягоцкі	<i>Цень над раўнінай</i>	2002	2002	41	Рэцэнзія	С. Чыгрын
Эліза Ажэшка	<i>Над Нёманам</i>	2003	2003	17	Рэцэнзія	А. Марціновіч
–	<i>Напярэймы: ад Буга да Варты: антал. пол. паэзіі XX ст.</i>	2003	2005	51–52	Агляд	не пазначаны
Генрык Жавускі	<i>Успаміны Сапліцы</i>	2005	2005	14	Агляд	не пазначаны
Віслава Шымборска	<i>Хвіля</i>	2005	2006	9	Рэцэнзія	А. Бутэвіч
		2005	2006	9	Агляд	Л. Галубовіч
Бруна Шульц	<i>Цынамаваныя крамы</i>	2006	2007	36	Агляд	не пазначаны
Канстанты Ільдэфанс Галчыньскі	<i>Сёмае неба</i>	2006	2007	5	Агляд	не пазначаны
Рафал Ваячак	<i>Мёртвы сезон</i>	2007	2007	23–24	Рэцэнзія	М. Сяргееў
–	<i>Каляровая карова: анталогія польскай дзіцячай паэзіі</i>	2007	2007	23–24	Агляд	не пазначаны
Павел Гюле	<i>Мэрсэдэс-Бэнц</i>	2007	2007	23–24	Рэцэнзія	І. Шаўлякова
Юзаф Ігнацы Крашэўскі	<i>Маці Каралёў; Паперы Глінкі</i>	2007	2007	52	Агляд	не пазначаны
Збігнеў Герберт	<i>Рэканструкцыя паэта</i>	2009	2009	11	Агляд	не пазначаны
Збігнеў Герберт	<i>Спроба апісання</i>	2009	2009	13	Агляд	не пазначаны

Ян Баршчэўскі	<i>Шляхціц За-вальня, або Беларусь у фан-тастычных апавяданнях</i>	2010	2010	9	Агляд	М. Весялуха
Уладзіслаў Сыракомля	<i>Вандроўкі па маіх былых ваколіцах</i>	2010	2010	46	Агляд	М. Весялуха
Рышард Курыльчык	<i>Нязломны з Назарэта</i>	2010	2010	49	Рэцэнзія	В. Паўлючэнка
Станіслаў Лем	<i>Непераможны</i>	2011	2011	27	Агляд	не пазначаны
			2011	33	Рэцэнзія	В. Паўлючэнка
Сяргей Пясецкі	<i>Пяты этап</i>	2011	2012	8	Агляд	не пазначаны
Сергей Песецкий	<i>К чести организации</i>	2012	2012	6	Рэцэнзія	В. Паўлючэнка
			2012	14	Рэцэнзія	Д. Марціновіч
Сергей Песецкий	<i>Человек, обращенный в волка</i>	2012	2012	5	Рэцэнзія	М. Весялуха
Юзаф Ігнацы Крашэўскі	<i>Вёска: ідылія</i>	2012	2013	1	Агляд	не пазначаны
Тадэвуш Ружэвіч	<i>Бэз</i>	2012	2013	4	Агляд	не пазначаны
Рышард Крыніцкі	<i>Дакрануцца</i>	2013	2013	40	Рэцэнзія	А. Грышчук
Сергей Песецкий	<i>Любовник Большой Медведицы</i>	2014	2014	37	Агляд	не пазначаны
Ян Баршчэўскі	<i>Шляхціц За-вальня, або Беларусь у фан-тастычных апавяданнях</i>	2014	2014	51	Агляд	не пазначаны

Табліца 7. Матэрыялы ў газеце *Літаратура і Мастацтва*

Агледы ў газеце звычайна займаюць асобную рубрыку, дзе падаюцца ілюстрацыі вокладак, бібліяграфічныя апісанні і кароткая інфармацыя пра кожную кнігу. За 16 год некалькі разоў рубрыка мяняла назву і месцазнаходжанне, аднак сутнасць засталася, і сваю функцыю агледы выконваюць. Што датычыцца рэцэнзій, то яны бываюць розныя па аб'ёме і змесце. У кароткіх рэцэнзіях звычайна распавядаецца пра адметныя рысы выданняў, змест і даецца ацэнка (звычайна станоўчая). У больш аб'ёмных рэцэнзіях адзначаецца грунтоўны падыход, часам выкарыстоўваецца метада параўнальнага аналізу. Аднак трэба заўважыць, што не заўсёды ў рэцэнзіях падаюцца ўсе неабходныя звесткі пра выданне, што часам ускладняе яго ідэнтыфікацыю.

3 інтэрнэт-матэрыялаў былі прааналізаваныя часопіс перакладной літаратуры “ПрадзіСвет”, рубрыка “Пяцікніжка Свабоды” партала *svaboda.org*, блог сайта кнігарні Логвінаў і партал *budzma.org*. У часопісе

“ПрайдзіСвет”, блозе Логвінаў і партале *budzma.org* былі знойдзеныя рэцэнзіі на асобныя выданні, у рубрыцы “Пяцікніжка Свабоды” – агляды кніг. Інфармацыя прадстаўленая ў табліцы 8.

Выданне			Матэрыял у Інтэрнэце		
Аўтар	Назва	Год	Месца	Від матэрыялу	Аўтар
Вольга Такарчук	<i>Правек ды іншыя часы</i>	2010	Радые Свабода	Агляд	В. Бабкова
Чэслаў Мілаш	<i>Родная Еўропа</i>	2011	Радые Свабода	Агляд	Г. Янкута
Чэслаў Мілаш	<i>Іншага канца свету не будзе</i>	2011	Радые Свабода	Агляд	Г. Янкута
Чэслаў Мілаш	<i>Выратаванне</i>	2011	Радые Свабода	Агляд	Г. Янкута
Чэслаў Мілаш	<i>Зямля Ульра; Руіны і паэзія</i>	2011	Радые Свабода	Агляд	Г. Янкута
Чэслаў Мілаш	<i>Даліна Ісы; Нобелеўская лекцыя</i>	2011	Радые Свабода	Агляд	Г. Янкута
Анджэй Стасюк	<i>На шляху ў Бабадаг</i>	2012	Будзьма	Рэцэнзія	Г. Янкута
Януш Корчак	<i>Кароль Мацюсь Першы</i>	2012	ПрайдзіСвет	Рэцэнзія	М. Шода
Павел Гюле	<i>Вайзэр Давідзік</i>	2014	Логвінаў	Рэцэнзія	М. Шода

Табліца 8. Матэрыялы на інтэрнэт-парталах

У цэлым трэба адзначыць, што агляды і рэцэнзіі, змешчаныя ў інтэрнэце, не саступаюць па якасці тым, што друкуюцца ў папярковых СМІ.

Такім чынам, у разгледжаных намі СМІ “прафесійнымі чытачамі” было “заўважана” 47 выданняў розных гадоў у форме аглядаў ці рэцэнзій (усяго 69 матэрыялаў). 15 выданняў атрымалі па два “водгукі”, 2 выданні былі заўважаныя тройчы: першая кніга з беларускімі перакладамі Р. Капусцінскага *Вяртанне* (две рэцэнзіі і агляд) і пераклад рамана *Непераможны* С. Лема (два агляды і рэцэнзія).

Адно выданне з разгледжаных трапіла ў агляд газеты “Літаратура і Мастацтва” і атрымала тры рэцэнзіі: дзве ў нумарах часопіса “Arche Пачатак” і адну – у часопісе “Всемирная литература”. Гэта анталогія польскай дзіцячай паэзіі “Каляровая карова” (2007 г.), укладзеная супрацоўніцай НАН Беларусі І. Кур’ян. Адна з рэцэнзій, змешчаных у часопісе “Arche Пачатак”, была адмоўнай, аднак яна не адпавядае крытэрыям, якія вызначаюць жанр рэцэнзіі (падрабязней інфармацыя пададзена пасля табл. 5). На гэтую публікацыю была крытычная рэакцыя ад кандыдата філалагічных навук, мовазнаўцы Надзеі Шакун

у часопісе “Тэксты”¹. Іншыя дзе рэцэнзіі (у часопісах “Arche Пачатак” і “Всемирная литература”) станоўчыя, у адной з іх разглядаецца выданне ў цэлым, у другой больш дэталёва разглядаюцца асаблівасці перакладаў.

Нам бачыцца слушным звярнуць увагу на гэтае “найбольш заўважанае” ў Беларусі выданне.

Заўважанае і адметнае

Каляровая карова: анталогія польскай дзіцячай паэзіі, пер. і ўклад. І. Кур’ян, Мінск: Логвінаў, 2007.

Зборнік перакладаў польскай паэзіі прэзентуецца як першая анталогія польскай дзіцячай паэзіі па-беларуску і з’яўляецца вынікам пяцігадовай працы перакладчыцы І. Кур’ян, якая сама зрабіла пераклады амаль усіх вершаў (за выключэннем перакладу верша *Сябры* А. Міцкевіча, зробленага Сержам Мінскевічам). У зборнік увайшлі творы 35 польскамоўных аўтараў – на зваротным баку вокладкі пазначана, што ў кнігу ўвайшлі вершы не толькі выключна польскіх, але і польскамоўных аўтараў, народжаных у Беларусі ці звязаных з ёй. Што тычыцца прынцыпу адбору твораў, то, паводле перакладчыцы і ўкладальніцы, у кнігу ўвайшлі вядомыя вершы вядомых аўтараў. Вершы размеркаваныя па чатырох раздзелах з мэтай адлюстравання ідэйнага развіцця польскай дзіцячай паэзіі “ад дыдактыкі да забавы, а далей да фармавання думкі і эмацыйнага свету дзіцяці”².

Зборнік адрасуецца і дзецям, і дарослым (у тым ліку літаратуразнаўцам), аднак паводле яго пабудовы і афармлення (не арыентаваныя на дзяцей звесткі пра аўтараў, абстрактныя ілюстрацыі выключна на шмуктытулах) ён больш зацікавіць дарослых, хаця таксама можа служыць для чытання дарослымі дзецям.

У першы раздзел *Дыдактыка* ўвайшлі творы Ігнацы Красіцкага, Францішка Держыкрай-Мараўскага, Казіміра Браздінскага, Аляксандра Фрэдры, Станіслава Яховіча, Адама Міцкевіча, Юзафа Ігнацы Крашэўскага, Тэафіла Ленартовіча, Уладзіслава Сыракомлі, Уладзіслава Бэлзы, а таксама адаптаваны з нямецкай мовы цыкл *Залаты пруток*. Шмат якія з гэтых аўтараў пісалі для дарослых, але з часам іх творы ўвайшлі ў кола дзіцячага чытання. Усе вершы з гэтага раздзела маюць істотную выхаваўчую функцыю, некаторыя напісаныя ў відавочна павучальнай манеры.

Сярод закранутых тэмаў – абжорства, паважлівыя адносіны да жывых істот, здрада, смерць, сіроцтва, вера, сяброўства і іншыя. У творах падымаюцца пытанні суседскіх адносін, павагі да правоў іншых людзей (“не рабі іншым таго, чаго не зычыш сабе”), суаднясення слоў і справаў, тэрміновага выхавання і інш.

¹ Н. Шакун, *Работа над памылкамі, або Алыча как деепричастие*, “Тэксты” 2008, № 6, с. 93–103.

² *Каляровая карова: анталогія польскай дзіцячай паэзіі*, Мінск, 2007, 346 с.

Што датычыцца формы вершаў, то некаторыя з іх вылучаюцца зменай рытму, якая дадае дынамічнасці, шмат якія – візуальным афармленнем радкоў.

Другі раздзел пад назваю *Забава* склалі творы Юліяна Тувіма, Яна Бжэхвы, Ганны Янушэўскай, Анны Каменскай, Людвіка Ежы Керна, Ежы Фіцоўскага, Ванды Хатомскай і Дароты Гельнер. Вершы гэтага раздзела маюць надзвычай забаўляльны характар, што праяўляецца і ў змесце, і ў асаблівасцях формы.

Тэмы вершаў больш “дзіцячыя” ў параўнанні з папярэдняй групай. Тут ёсць апісанне працы паравоза; расповед пра незвычайную карову; пошукі акуляраў, якія “хаваюцца” на носе; танец ніткі з іголкай, з якога атрымліваецца гафт; заляцанні жука да божай кароўкі; што можна ўбачыць у звычайным дажджы і інш. Вельмі часта сустракаюцца наўмысныя недарэчнасці (напрыклад, качка з перакладу верша “Качка-дзівачка” ідзе да аптэкі купляць малако), якія павышаюць гумарыстычнасць твораў.

У гэтых забаўляльных вершах часта сустракаюцца такія стылістычныя фігуры, як алітэрацыя і асананс, паўторы. Таксама часта выкарыстоўваецца гукаперайманне.

Далей ідзе раздзел *Подумкі*, куды ўвайшлі творы Адама Асныка, Януша Корчака, Казіміры Ілакавічоўны, Юзафа Чаховіча, Канстанты Ідэльфанса Галчынскага, Яна Твардоўскага, Ёанны Папузінскай. У вершах гэтага раздзела значна менш забаўляльнага, аднак няма і відавочнай павучальнасці, як у вершаў з *Дыдактыкі*.

Сярод тэмаў, якія раскрываюцца ў творах, – размовы перад сном, надыход восені, неабходнасць пэўных рэчаў, разнастайнасць думак і бакоў асобы, а таксама тэмы, звязаныя з касцёлам і інш. Да праблематыкі вершаў гэтага раздзела можна аднесці асэнсаванне сутнасці патрэб і шчасця, пытанне неабходнасці рэчаў і іх вартасці, пытанне прыгажосці і іншых.

У апошні раздзел *Захапленне* ўвайшлі творы Марыі Канапніцкай, Баляслава Лесьмяна, Яніны Паразінскай, Марыі Каўнацкай, Эвы Шэльбург-Зарэмбіны, Магдалены Самазванец, Ёанны Кульмавай, Юзафа Ратайчака, Дануты Вавілаў. У гэтым раздзеле пераважаюць вершы, арыентаваныя на дзяцей, з дзіцячай тэматыкай; вылучаюцца творы Баляслава Лесьмяна, якія ўвайшлі ў “рэпертуар” дзіцячага чытання. У іх закранаюцца больш глыбокія тэмы, да таго ж вершы багатыя на неалагізмы. Сярод тэматыкі астатніх твораў – бяседа дзвюх мух, якія за самавяхваленнем не заўважаюць павука, кашэчая калыханка, лёс Каралеўны Смешкі і шмат іншых.

У цэлым трэба адзначыць, што анталогія ўсебакова асвятляе польскую дзіцячую паэзію ад XVIII стагоддзя да сучаснасці, і аўтарскі спосаб упарадкавання твораў дае магчымасць ацаніць яе шматтэмнасць, ідэйную накіраванасць, а таксама эвалюцыю формы.

Падводзячы вынікі, перш за ўсё трэба сказаць, што польская літатура актыўна перакладаецца ў Беларусі, над перастварэннем польскамоўных твораў па-беларуску і па-руску працуе вялікая колькасць перакладчыкаў, ад прызнаных майстроў да маладых талентаў. Польскія пераклады атрымліваюць водгукі ад беларускіх прафесійных чытачоў у выглядзе аглядаў і рэцэнзій у СМІ, а таксама, хаця і ў меншай ступені, у навуковых артыкулах. Можна заўважыць, што водгукі не карэлююць з колькасцю перавыданняў. Найбольшая ўвага надаецца творам, якія “гучаць” па-беларуску ўпершыню.

Evgeniya Labokha

Polish Fiction in the modern Belarusian literary process

A b s t r a c t

The aim of the article is to estimate the role and place of Polish-language works in the modern Belarusian literary space according to the comments of professional readers (literary critics, specialists in literature theory, etc.). In the article, there is an analysis of the statistics of literary translations from Polish between the years 2000 and 2015, and a review of the response to the books translated from Polish in the form of digests and reviews that appeared in Belarusian printed and electronic media. A special focus is made on the book that gained the most reviews from professional readers (the anthology of children's poetry "The Coloured Cow").